

17. Ferrari J. R. Procrastination and task avoidance / Ferrari J. R., Johnson J. L., McCown W. G. – New York: Plenum Press, 1995.
18. Ferrari J. R. Psychometric validation of two procrastination inventories for adults: Arousal and avoidance measures / Joseph R. Ferrari // Journal of Psychopathology & Behavioral Assessment. – 1992. – Vol. 14(2). – P. 97-110.
19. Horowitz M. Personality, Styles and Brief Psychotherapy / Horowitz, M., Marmar, C., Krupnick, J., Wilner, N., Kaltreider, N., Wallerstein, R. – New York: Basic Books, 1984. – P. 15-66.
20. Hsin Chun Chu A. Rethinking procrastination: Positive effects of «active» procrastination behavior on attitudes and performance / Hsin Chun Chu A., Nam Choi J. // J. Soc. Psychol. – 2005. – Vol. 145, № 3. – P. 245-264.
21. Jackson T. The impact of hope, procrastination, and social activity on academic performance of midwestern college student / T. Jackson, K. E. Weiss, J. J. Lundquist, D. Hooper // Education. – 2003. – Vol. 124, № 2. – P. 310-320.
22. Lowman R. L. Counseling and Psychotherapy of Work Dysfunctions / Lowman R. L. – Washington, DC: APA Books, 1993. – P. 53.
23. McGarvey J. A. The almost perfect definition. Research / McGarvey J. A. // Penn State. – 1996. – Vol. 17, № 3.
24. Milgram N. A. Correlates of academic procrastination: discomfort, task aversiveness and task capability / Milgram N.A., Marshevsky S., Sadeh C. // J. of Psychol. – 1995. – Vol. 129, № 2. – P. 145-155.
25. Milgram N. A. Procrastination: A malady of modern time / Noach Milgram // Boletín de Psicología. – 1992. – Vol. 35:83. – 102 p.
26. Monchek M. Stop Procrastinating... Now! The Personnel Administrator / Monchek M., Munchik S. – 2004. – Vol. 33, Issue 6. – P. 14.
27. Pychyl T. A Brief History of Procrastination. [Електронний ресурс] / Timothy Pychyl. – Режим доступу: http://http-server.carleton.ca/~tpychyl/prg/research/research_history_term.html.
28. Simpson K. In search of the arousal procrastinator: Investigating the relation between procrastination, arousal-based personality traits and beliefs about procrastination motivations / Simpson K., Pychyl T. // Pers. and Ind. Diff. – 2009. – Vol. 47, № 8. – P. 906-911.
29. Slaney R. Perfectionism: scale development and a study of perfectionistic clients in counseling / Slaney R., Johnson D.P. // J. of College Student Development. – 1996. – Vol. 37, № 1. – P. 29-41.
30. Specter M. H. Time orientations of procrastinators: Focusing on the past, present, or future? / Specter M. H., Ferrari J. R. // J. of Soc. Behav. and Personality. – 2000. – Vol. 15, № 5. – P. 197-202.
31. Steel P. Arousal, avoidant and decisional procrastinators: Do they exist? / Steel, P. // Personality and Individual Differences. – 2010. – Vol. 48, № 8. – P. 926-934.
32. Steel P. The Procrastination Equation: How to Stop Putting Things Off and Start Getting Stuff Done / Piers Steel. [Perennial]. – 2012. – 339 p.
33. Strub R. L. Frontal lobe syndrome in a patient with bilateral globus pallidus lesions / Strub, R.L. // Archives of neurology. – 1989. – Vol. 46 (9). – P. 10-24.
34. Yaakub N. Procrastination Among Students in Institutes of Higher Learning: Challenges for K-Economy. [Електронний ресурс] / Yaakub, N. – 2000. – Режим доступу: <http://mahdzan.com/papers/procrastinate/>

Практики отсрочки как социально-психологический конструкт. Статья посвящена проблематике откладывания личностью дел «на потом». Обосновывается трактовка феномена отсрочки в русле социально-психологических практик как повторяемых, обыденных актов жизнеконструирования; источники промедления как procrastination рассматриваются сквозь призму индивидуально-типологических и ситуационных факторов.

Delaying Practices as the Socio-psychological Construct. The article is dedicated to the agenda of personality's delaying. The interpretation of the delay phenomenon in the mainstream of socio-psychological practices as repetitive, mundane life-construction acts is substantiated; the sources of delay as procrastination are considered through the prism of individual-typological and situational factors.

©2012 р.

О. В. Овчаренко (м. Черкаси)

ЦІЛІСНІСТЬ ПСИХІЧНОГО В КОНТЕКСТІ ПРИНЦИПІВ ГОЛОДИНАМІКИ

Постановка проблеми. Практична психологія на сучасному етапі її становлення спирається на цілісність психічного у його свідомих та несвідомих виявах. Глибинно-психологічне пізнання цілісної психіки, що здійснюється в межах психодинамічної теорії (Т. С. Яценко) сприяє розв'язанню внутрішніх суперечностей, що детерміновані неусвідомлюваними тенденціями у їх різноспрямованості та єдності.

Аналіз наукових джерел і публікацій. Дослідниками традиційно психіка суб'єкта розглядалася в межах вивчення її свідомого або несвідомого аспекту у їх автономії. Розвиток практичної психології у глибинно-психологічному спрямуванні пов'язаний з пізнанням цілісного феномену психічного у єдності суперечливих тенденцій. Цілісність психічного у психодинамічному підході (Т. С. Яценко) передбачає взаємозв'язок свідомої та несвідомої його сфер у їх автономії та синергетичній єдності. Сутність антиномії між вказаними підструктурами психіки індивіда полягає в функційних характеристиках свідомого та несвідомого аспекту психічного.

Положення про цілісність психіки суб'єкта, що підтверджено багаторічним досвідом психокорекційної практики, знаходить відображення у провідних ідеях квантової механіки, зокрема, в контексті вивчення принципів голодинаміки (В. Вульф, Д. Бом, Н. Бор, Дж. Нейман, К. Прибрам, С. Р. Привальська, Дж. К. Ректор, Г. А. Югай та ін.). На думку вчених, голодинаміка пов'язана з неперевністю процесів статичної та динамічної кожної з рівнів буття, цілісністю Всесвіту. В межах нашого дослідження обґрунтовується категорія цілісного психічного, що функціонує за спільними, універсальними законами як для психіки, так і для голодинаміки.

Мета статті. Проаналізувати основні принципи голодинаміки та психодинамічної теорії в контексті цілісності психічного.

Виклад основного матеріалу. У тлумачному словнику української мови поняття «цілісність» трактується як «внутрішня єдність об'єкта, його відносна автономність, незалежність від навколишнього середовища» [2, 1587]. Відносність автономії об'єкта вказує на його взаємопов'язаність та нерозривність з іншими структурами та процесами. Цілісний підхід у академічній психології спирається на вивчення умов розвитку особи в єдності свідомості та діяльності (Л. С. Виготський, В. Дільтей, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн). Зокрема, науковцями цілісність психічного розвитку окреслюється в межах вивчення свідомої сфери психіки. У деяких дослідженнях [3] вказано, що цілісність позначає єдність свідомого та несвідомого проявів психіки, проте не розкривається сутність взаємозв'язку внутрішніх психічних тенденцій.

А. Е. Шерозія вказує: «Свідомість та несвідоме психічне є взаємовиключаючі і взаємокомпенсуючі власне психологічні елементи в рамках єдиної системи їх відношень, поза якою вони взагалі втрачають можливість бути феноменами психіки в прямому сенсі слова» [1, 353]. Психіка суб'єкта у її цілісності презентована у контексті досліджень глибинно-психологічного спрямування, що поглиблює розуміння цілісності психічного у антиномії зв'язків між сферою свідомого та сферою несвідомого.

Т. С. Яценко вказує: «... незважаючи на функційні відмінності обох сфер, вони є проявами однієї і тієї ж цілісної психіки і в той же час є її протилежностями через різноспрямованість в орієнтації на цінності» [8, 169]. Дослідницею виділені провідні тенденції психічного, що відображають спрямування психічної енергії: «до людей – від людей», «до життя – до психологічної смерті», «до сили – до слабкості». Спрямування у бік інфантильних інтересів (глибинні цінності) вказує на домінуючі емотивних осередків, що пов'язані з «незавершеними справами дитинства» та блокують можливості соціальної самореалізації. Глибинна психокорекція сприяє усвідомленню імперативу глибинних детермінант, що сприяє вирішенню внутрішньої суперечності між цінностями свідомого та цінностями несвідомого.

Динамічна сутність феномену психічного у його цілісності презентована на Моделі внутрішньої динаміки психіки (див.: рис. 1), розробленої Т. С. Яценко. На Моделі відображена єдність, та, водночас, різноспрямованість цінностей як на свідомому, так і на несвідомому рівнях психіки. Зокрема, цінності ідеалу «Я» (рис. 1, стрілка 2) протилежні у своїй спрямованості до цінностей інфантильного «Я» (стрілка 5). Суперечність психічного полягає у тому, що весь енергетичний потенціал зорієнтований на реалізацію принципу задоволення через імператив глибинних цінностей.

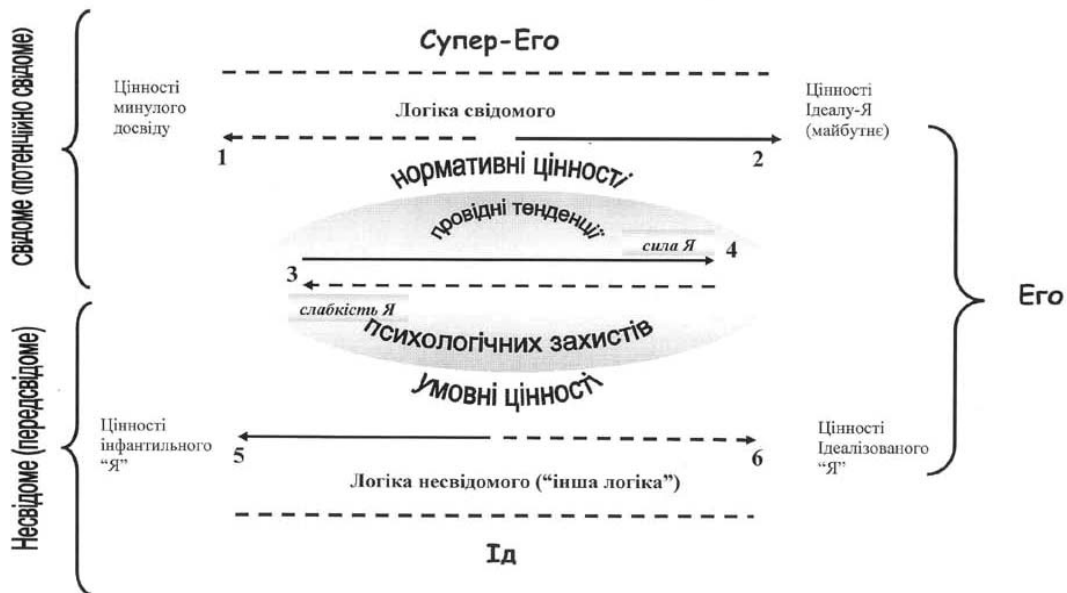

Рис. 1. Модель внутрішньої динаміки психіки

В основу Моделі покладено об'єктивування механізмів внутрішніх суперечностей та психодинаміки в межах цілісності психічного. Психічне розуміється у трьох аспектах: структурному, енергетичному та динамічному. Структурний компонент презентований у лінійних взаємозалежностях, що відображає «горизонталь» та «вертикаль» (структура психіки за З. Фрейдом). Енергетичний аспект виявляється у спрямування психічної енергії, що відображено у сутності цінностей свідомої та цінностей несвідомої сфери психіки суб'єкта. Динамічний компонент представлений через взаємозв'язки свідомого з несвідомим. Внутрішня цілісність психічного забезпечується системою психологічних захистів (рис. 1, еліпс), що

породжують суб'єктивізм та викривлення об'єктивної реальності. На основі психокорекційної практики доведена ілюзорність зінтегрованості психіки, що досягається психологічними захистами. Глибинно-психологічне пізнання сприяє усвідомленню подібної ілюзорності та формуванню цілісності психічного на реалістичних засадах.

Модель (див.: рис. 1) виражає синтезовані підструктури психіки, які визначають її енергетичне спрямування: пунктирна стрілка вказує на енергетичне послаблення, а жирна – на посилення енергії. Динаміка полягає в тому, що кожна суцільна стрілка (рис. 1, стрілки 2, 4, 5) може набувати пунктирності (стрілки 1, 3, 6), і навпаки. У процесі глибинно-психологічної корекції психологом враховується індивідуальна неповторність динамічних та статичних характеристик психічного у їх єдності. «Несвідоме не стоїть на місці: воно пульсує, динамічне, знаходить найменшу можливість заявити про себе, хоч і в замаскованій формі. Пізнати його ми можемо лише через повторюваність, ітеративність поведінки... Витіснені аспекти, з одного боку, динамічні, а з іншого – незмінні, статичні» [6, 53]. Розкриття семантики глибинних детермінант спирається на вияв їх статичних характеристик, які через динаміку вияву відображені у повторюваності асоціативних зв'язків «логіки несвідомого». Тенденції поведінки (статичний аспект) виявляються незалежно від варіативності застосованих психокорекційних прийомів: ліпка, робота з малюнками, топологічні моделі, просторові моделі тощо. У повторюваності, ітеративності проявів несвідомого відображений інформаційний еквівалент, про який згадується у дослідженнях голодинаміки.

Процес глибинно-психологічного пізнання цілісної психіки суб'єкта забезпечується умовами групової взаємодії. Академіком НАПН України Т. С. Яценко створений метод активного соціально-психологічного навчання (АСПН), що асимілює досягнення гуманістичної психології, гештальт-психології, онтопсихології, трансактного аналізу та інших практик. В основу методу покладено ідею про механізми позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції на більш високому рівні розвитку психіки. Вони враховують функційні особливості несвідомого, його взаємозв'язки зі сферою свідомого та розуміння автономії обох цих сфер. Динаміка взаємостосунків у групі АСПН сприяє розвитку кожного учасника навчання, що виявляється у розвитку їх рефлексивних знань, у самовідкритті та самозмінах.

Аналіз наукових праць квантової механіки [4; 5; 7] дає змогу стверджувати, що влаштування Всесвіту та феномену психічного спирається на спільні універсальні закони. Поняття «голодинаміка» окреслює цілісність динамічних процесів всього Всесвіту. Слово «голо» від грец. *holos* трактується як «ціле» [7]. У дослідженнях голодинаміки увагу науковців сфокусовано на таких основних питаннях: нероздільність та цілісність Всесвіту, злиття імплікативного та експлікативного порядків, збереження інформаційного еквіваленту минулого у голографічних схемах, декодування інформації через пізнання однієї з частин цілого, тощо.

У голографічних дослідженнях Всесвіт розуміється як цілісна система, що складається з елементарних частинок: «...всесвіт – гігантська нероздільна маса. Речі можуть бути частиною нероздільного цілого і в той же час мати унікальні якості» [5, 68]. Кожна з таких частин, що позначається терміном «квант» містить інформацію про цілісний об'єкт, у якому функціонує. Відповідно до цього, поглиблюється сутність феномену психічного у його цілісних взаємозв'язках. В межах психодинамічного підходу доведено, що внутрішні психічні тенденції перебувають в інтегративній єдності, хоч і мають свою автономію: «Важливо враховувати, що між свідомою та несвідомою сферами психіки існує не лише автономія, а й функційна взаємозалежність» [9, 18]. Таким чином, у психіці подібно влаштуванню Всесвіту автономні частинки цілого перебувають у єдності, цілісності взаємозв'язків.

Твердження про єдність суперечливих частин цілого у голодинаміці є спільним з поняттям «антиномія», що використовується для окреслення єдності суперечливих тенденцій психіки суб'єкта. Ф. Капра зазначає, що «...суперечливі один одному та непримиримі поняття – не що інше, як різні сторони однієї і тієї ж дійсності» [4, 172]. Сутність протиріч у їх єдності відображає знак Ін-Ян, який гармонійно поєднує різноспрямовані енергії. Дослідник трактує суперечливу природу понять в контексті окреслення їх динамічності, активності, що стимулює розвиток цілого. На думку Ф. Капри у хаотичному відображенні дійсності є відносна хаотичність, адже кожна з частин цілого в єдності з іншими частинами утворює цілісну картину. Сутність динамічності цілого виявляється за активністю окремих його складових: «Проникаючи у глибину речовини, ми бачимо не самостійні компоненти, а складну систему взаємовідношень між різними частинами єдиного цілого» [4, 79]. Психодинамічна теорія спирається на методологію пізнання цілісного психічного у єдності його суперечливих тенденцій. Т. С. Яценко указує: «Системний аналіз внутрішньої динаміки психіки вказав на складність категорії психічного і багатомірність взаємозв'язків між суперечливими по своїй суті підструктурами. Останнє адекватно охоплює поняття «антиномія», провідним значенням якого є єдність та поєднання суперечливих тенденцій» [8, 170].

Провідною у голографії є ідея про імплікативні та експлікативні порядки існування дійсності (за Д. Бомом [4; 5; 7]): «Бом називає цей глибинний рівень реальності імплікативним (тобто «прихованим») порядком, в той час як наш власний рівень існування він визначає як експлікативний, або розкритий порядок» [5, 66]. Д. Бом розуміє голодинаміку як єдність процесів згортання та розгортання вказаних порядків: «...все у всесвіті – частина континууму. Незважаючи на розподіл речей на експлікативному рівні, все являє собою безперервно розподілену реальність, в результаті завершуючись тим, що імплікативні та експлікативні порядки зливаються один з одним» [5, 68]. У психокорекційній практиці психіка суб'єкта у її цілісності пізнається на перетині горизонтальних та вертикальних характеристик: «Горизонтальні і вертикальні взаємозалежності ніколи не виключають одна одну і передбачають нерозривну і незмінну їх єдність» [8, 170]. «Горизонталь» детермінована глибинними незавершеними, базовими формами психологічного захисту. Вона зумовлена процесами позадосвідного формування психічного. «Вертикаль» пов'язана з дією ситуативних форм психологічних захистів та процесами соціалізації індивіда. Горизонтальні та вертикальні взаємозалежності розкривають сутність процесу іррадіації емотивних осередків глибинних детермінант на просоціальні прагнення індивіда.

У голографічних дослідженнях стверджується на тому, що у частині цілого образу міститься його повне відображення. Досліди у сфері квантової механіки підтвердили ідею про відтворення цілісного об'єкта у голографії – трьохмірній картині – за рахунок збереження інформаційного еквіваленту початкового об'єкта. М. Талбот указує: «На відміну від звичайних фотографічних зображень, кожна невелика частина голографічної плівки містить всю інформацію цілого» [5, 29]. Відображення цілого образу в його окремих частинах зумовлене збереженням інформаційного еквіваленту об'єкта в

динаміці його виявів. Відповідно до окресленого вище, у психокорекційному процесі пізнання феномену психічного пов'язане з процесом переведення неусвідомлюваного змісту (внутрішнє) в свідомість (зовнішнє). Процес пізнання передбачає необхідність перекодування інформації зі збереженням інформаційного еквіваленту, що реалізується завдяки матеріалізації та символізації змісту глибинних детермінант.

У психокорекційному процесі пізнання несвідомого відбувається завдяки повздовжньому аналізу – сутність статичних характеристик розкривається за багатозначністю вияву. Т. С. Яценко указує: «Несвідома і свідомі сфери пов'язані між собою за параметрами гомоморфізму: одна детермінанта несвідомого задає багатозначність її вияву в ситуативній поведінці» [9, 26]. Повздовжній аналіз матеріалу протагоніста пов'язаний з процесуальністю психодіагностики, що полягає у поступовості ведення діагностики та корекції у їх єдності. Спільність ітеративних характеристик, що виявляються завдяки інтерпретації матеріалу респондента вказує на динаміку психічного.

Створення голографічної картини пов'язане з процесом відтворення із хаотичних тонів на платині чітких та випуклих ліній цілісного образу. В контексті проблеми голодинаміки «...якості частинки можуть бути зрозумілими лише через її активність, тобто її взаємодію з оточуючою дійсністю, і що частинки потрібно розглядати не як самостійні одиниці, а як невід'ємні частини цілого» [4, 91]. На думку Д. Бома [5] все, що здається не впорядкованим, не є таким. Положення дослідника знаходить відображення у позиції Т. С. Яценко відносно логічної впорядкованості несвідомого. Ірраціональність інфантильних, глибинних детермінант є такою лише з позиції її висвітлення у свідомості. Для несвідомого інтрапсихічні тенденції діють за власною логікою – «логікою несвідомого», що виявляється у повторюваності спонтанного поведінкового матеріалу індивіда.

Виходячи з єдності свідомого з несвідомим в контексті психодинамічної теорії, глибинне пізнання є діалогічним. Діалог психолога з респондентом сприяє пізнанню індивідуальної неповторності психічного, яка виявляється за полізначністю архетипної символіки. Здійснення інтерпретації матеріалу протагоніста набуває ефективності завдяки діалогічній взаємодії. Психолог використовує запитання, які каталізують активність суб'єкта та сприяють «притоку» енергії для пізнання несвідомих детермінант. «Глибинне вивчення можливе лише за умов урахування функційних особливостей несвідомого, яке у своїй утаємниченій, змістовій частині є «поза часом», «поза простором», «поза статтю», що виявляється в усталених, ітеративних характеристиках поведінки суб'єкта» [9, 18]. В групі АСПН пізнання цілісної психіки забезпечується умовами спонтанності та невимушеності активності респондента. Відсутність соціальних шаблонів поведінки розкриває можливість для вияву глибинних детермінант активності людини.

Проаналізувавши наукову літературу можна стверджувати, що матеріальний та духовний світи підлягають одним, спільним законам. Неодноразово стверджується на взаємозв'язку об'єктивного та суб'єктивного, внутрішнього та зовнішнього, матеріального та духовного. Ми вбачаємо, що останні роботи по квантовій механіці показують спільність, універсальність законів, яким підлягає психічне. Отже, окреслення сутності глибинних детермінант, яким підпорядковане несвідоме, спирається на обґрунтування їх універсальної природи формування.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз наукової літератури з проблем голодинаміки вказав на універсальність законів функціонування психіки у її цілісності. Основоположними виявились поняття єдності суперечностей, пізнання цілого за сутністю однієї з його частин, динамічність цілісного об'єкту, логічну впорядкованість глибинного порядку і т.д. В подальшому потребує дослідження проблема універсальності глибинних детермінант психіки суб'єкта в контексті цілісності психічного.

Література

1. *Бессознательное: природа, функции, методы исследования* / Под общ. ред. А. С. Прангишвили, А. Е. Шерозия, Ф. В. Бассина. – Том III. – Изд-во «Мецниереба», Тбилиси, 1978.
2. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. *Загальна психологія: навч. посіб.* / М. В. Савчин. – К.: Академвидав, 2011. – 464 с.
4. *Капра Ф. Дао физики: Общие корни современной физики и восточного мистицизма* / Перев. с англ. – М.: ООО Издательство «София», 2008. – 416 с.
5. *Талбот М. Голографическая Вселенная: Новая теория реальности* / Перев. с англ. – М.: ООО Издательство «София», 2008. – 416 с.
6. *Теория и практика глубинной психокоррекции: Вторая Авт. школа академика АПН Украины Т. С. Яценко* / Сост.: А. В. Глузман, А. Э. Мелоян, И. В. Евтушенко, С. Ш. Раджабова, Л. Г. Туз / Под редакцией Т. С. Яценко – Ялта: РИО КГУ, 2009. – 221 с.: ил.
7. *Югай Г. А. Голография Вселенной и новая универсальная философия. Возрождение метафизики и революция в философии. Общая метафизика: учеб. пособие с хрестоматией* / Г. А. Югай. – М.: Крафт+, 2007. – 400 с. – ил.
8. *Яценко Т. С. Динамика психики и методы ее глубинного познания* / Наука і освіта. - № 3/LXXXX, квітень, 2010. – С. 168 – 171.
9. *Яценко Т. С. До проблеми пізнання індивідуальної неповторності архетипної символіки* / Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки: 36. Наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. - № 33 (57). – 253 с.

В статье раскрыты основные достижения квантовой механики, что являются актуальными в понимании сущности глубинной детерминации феномена психики. Обоснована категория целостности психического в контексте достигнутых голодинамик.

In the article exposed are achievements of quantum mechanics, principles holodynamics, essences the phenomenon of psyche. The specific of the psychokorrektion receptions of cognition of integral psyche of subject presented in the article.